

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Кафедра міжнародного приватного права

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник директора
з навчальної роботи

_____ *І.О. Мінгазутдінов*

«__» _____ 201_ р.

**ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

«МІЖНАРОДНЕ СІМЕЙНЕ ПРАВО»

для студентів

ГАЛУЗІ ЗНАНЬ – 0302 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ»
СПЕЦІАЛЬНОСТІ – 8.030202 «МІЖНАРОДНЕ ПРАВО»

КИЇВ - 2013

Розробник: **к.ю.н., доц. Калакура Віктор Ярославович**

Обговорено та рекомендовано до видання Науково-методичною радою Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Протокол від «_____» _____ 20__ року № _____

Голова науково-методичної ради _____ В.А. Бугров

«_____» _____ 20__ року

© **В.Я.Калакура, 2013 рік**

© _____, 20__ рік

© _____, 20__ рік

Вступ

Навчальна дисципліна «Міжнародне сімейне право» є складовою освітньо-професійної програми підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр» *галузі знань – 0302 «Міжнародні відносини», спеціальності – 8.03020201 «Міжнародне право».*

Предметом вивчення навчальної дисципліни є 1) теоретичні засади міжнародного сімейного права; 2) характеристика джерел міжнародного сімейного права; 3) загальні засади регулювання міжнародних сімейних відносин; 4) особливості застосування колізійних норм в регулюванні сімейних відносин з іноземним елементом; 5) правове регулювання шлюбу в міжнародному сімейному праві; 6) правовідносини подружжя в міжнародному сімейному праві; 7) правовідносини батьків та дітей в міжнародному сімейному праві; 8) міждержавне усиновлення.

Міждисциплінарні зв'язки: Навчальна дисципліна «Міжнародне сімейне право» є складовою циклу підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» і викладається після засвоєння студентами дисциплін «Порівняльне цивільне право», «Міжнародне приватне право» та «Міжнародне право (основи теорії)», «Міжнародний цивільний процес» оскільки з ними найтісніше пов'язана. Для успішного вивчення навчальної дисципліни «Міжнародне сімейне право» студент повинен знати основні категорії і інститути порівняльного цивільного (включаючи сімейного) права та процесу, міжнародного приватного права, міжнародного цивільного процесу.

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістовних модулів:**

1. «Загальні положення міжнародного сімейного права»
2. «Окремі види сімейних відносин в міжнародному сімейному праві»

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1 **Метою** викладання навчальної дисципліни «Міжнародне сімейне право» є ознайомлення студентів з категорійно-понятійним апаратом міжнародного сімейного права, історією його розвитку та джерелами, особливостями застосування колізійних норм в міжнародному сімейному праві, з правовим регулювання окремих видів міжнародних сімейних відносин, відпрацювання вмінь вирішення сімейних спорів з іноземним елементом та роботи з відповідними міжнародними та національними нормативними документами.

1.2. **Основними завданнями** вивчення даної навчальної дисципліни є набуття практичних навичок застосування норм, спрямованих на регулювання сімейних правовідносин з іноземним елементом.

1.3 **Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент**

повинен –

знати:

- основні поняття, методи, категорії та інститути міжнародного сімейного права;
- особливості колізійного та матеріально-правового регулювання міжнародних сімейних відносин;
- правове регулювання укладення шлюбу, визнання його дійсним, припинення шлюбу в міжнародному сімейному праві;
- особливості правового регулювання правовідносин подружжя в міжнародному сімейному праві;
- правове регулювання правовідносин батьків та дітей в міжнародному сімейному праві;
- міждержавне усиновлення.

вміти:

- проводити юридичний аналіз сімейних відносин з іноземним елементом;
- застосовувати колізійні та матеріально-правові норми у сфері регулювання міжнародних сімейних відносин;
- самостійно робити загальний аналіз українського та іноземного законодавства, міжнародно-правових актів;
- розробляти юридичну позицію в інтересах клієнта, а також контраргументи проти позиції опонентів;
- вести дискусію та дебати з питань міжнародного сімейного права;
- визначати юридичні ризики, пов'язані з відмінністю законодавств; формулювати точно питання іноземним юридичним радникам;
- формулювати юридичні висновки та надавати консультації з питань міжнародного сімейного права;
- представляти інтереси клієнта в сімейних справах у судах України; формувати юридичну позицію й доказову базу, складати процесуальні документи;
- здійснювати юридичний супровід основних видів сімейних спорів.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 72 годин (2 кредити ECTS) у першому семестрі магістратури. Зокрема: *лекції – 18 год., семінарські заняття – 16 год., самостійна робота – 38 год.*

2. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік.

3. Засоби діагностики успішності навчання та методи оцінювання

3.1 Знання та розуміння студентів оцінюється за допомогою: есе, тематичних досліджень, здійснення аналітики, групової роботи, кейс-стаді, ситуативних тестових завдань, опитування у різних формах.

3.2. *Когнітивні навички (навички мислення)* оцінюються через: аналіз, есе, кейси, різнорівневі тести, оцінювання усіх частин окремих модулів, включаючи самостійну роботу.

3.3 *Практичні навички* студентів оцінюються за допомогою: проектної практичної роботи, есе, кейсів, комбінованих різнорівневих тестів у поєднанні або без поєднання з конкретними ситуативними завданнями; написання практичної роботи, рольових ігор, аналізу ситуацій роботи органів судочинства, зокрема та насамперед міжнародного, практичної роботи міжнародних інституцій, порівняльного аналізу правових норм.

3.4 *Контроль знань* здійснюється за модульно-рейтинговою системою, яка передбачає дворівневе оцінювання засвоєного матеріалу, зокрема **оцінювання теоретичної підготовки (100%)** включає: презентацію (20%), глибинність методології у репрезентованому дослідженні (20%), здійсненність та узгодженість пропозицій (20%), ступінь оригінальності (20%) та визначення методологічних проблем теми, ситуації (20%) та **оцінювання практичної підготовки (100%)** включає: якісну цілісність спостереження (25%), здатність оцінити проблему (25%), ідентифікацію шляхів і методологію вирішення проблеми, яка виникла чи може виникнути (25%), окреслення шляхів вирішення специфічних (неординарних) проблем (25%).

Контроль якості вищої освіти, засоби діагностики та методи оцінювання детально зазначені у «Положенні про порядок оцінювання знань студентів при кредитно-модульній системі організації навчального процесу» та відповідно у робочих програмах навчальних дисциплін.

4. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

МІЖНАРОДНЕ СІМЕЙНЕ ПРАВО

Змістовий модуль 1.

«Загальні положення міжнародного сімейного права»

РОЗДІЛ I. Вступ до міжнародного сімейного права

Тема 1. Загальна характеристика міжнародного сімейного права

Поняття міжнародного сімейного права. Предмет міжнародного сімейного права. Міжнародні сімейні відносини.

Місце міжнародного сімейного права в правовій системі. Міжнародне сімейне право та міжнародне приватне право. Міжнародне сімейне право та сімейне право.

Розвиток доктрини міжнародного приватне право щодо сімейних відносин ускладнених іноземним елементом.

Нормативний склад міжнародного сімейного права. Колізійні норми. Матеріально-правові норми в МПрП. Матеріально-правові норми внутрішнього

приватного права. Уніфіковані матеріально-правові норми. Норми міжнародного цивільного процесу у сфері міжнародного сімейного права.

Способи регулювання в міжнародному приватному праві. Колізійне регулювання сімейних відносин ускладнених іноземним елементом. Матеріальне-правове регулювання міжнародних сімейних відносин.

Наука та навчальна дисципліна «Міжнародне сімейне право». Роль порівняльного методу дослідження та вивчення міжнародного сімейного права.

Тема 2. Джерела міжнародного приватного права

Загальні положення про джерела міжнародного сімейного права. Проблема співвідношення міжнародного договору та внутрішнього законодавства. Види джерел міжнародного сімейного права. Судова практика окремих країн у системі джерел міжнародного сімейного права. Питання про доктрину в системі джерел міжнародного сімейного права.

Національне законодавство як джерело міжнародного сімейного права. Українське законодавство з питань міжнародного сімейного права. Проблема кодифікації норм міжнародного сімейного права.

Закони про міжнародне приватне право та інші нормативні акти зарубіжних країн щодо регулювання міжнародних сімейних відносин.

Міжнародний договір як джерело міжнародного сімейного права. Види міжнародних договорів. Багатосторонні договори, які містять уніфіковані колізійні та матеріальні норми. Уніфікація міжнародного сімейного права. Міжнародні центри з підготовки конвенцій в галузі міжнародного сімейного права.

РОЗДІЛ II. Основні положення міжнародного сімейного права

Тема 3. Загальні засади міжнародного сімейного права

Принципи регулювання сімейних відносин. Колізійні принципи міжнародного сімейного права. Принцип тісного зв'язку. Принцип автономії волі (*lex voluntatis*). Принцип застосування більш сприятливого права для слабкої сторони відносин.

Правові режими в міжнародному сімейному праві. Національний правовий режим. Режим найбільшого сприяння. Спеціальні режими в міжнародному сімейному праві.

Взаємність в міжнародному приватному праві.

Тема 4. Колізійне регулювання міжнародних сімейних відносин

Поняття, види та передумови колізії в регулюванні міжнародних сімейних відносин. Об'єктивна необхідність колізійних норм. Основні формули прикріплення та сфера їх застосування в регулюванні сімейних відносин з іноземним елементом.

Застосування колізійних норм. Правова кваліфікація. Зворотне відсилання та відсилання до права третьої країни. Застереження про публічний

порядок. Застосування імперативних норм. Проблема обходу закону. Специфічні колізії в міжнародному сімейному праві.

Іноземне право та підстави його застосування. Встановлення змісту іноземного права. Механізми отримання інформації про зміст іноземних норм.

Тема 5. Шлюб в міжнародному сімейному праві

Поняття шлюбу за законодавством України та іноземних країн. Умови та перешкоди до укладення шлюбу за українським законодавством та в іноземному праві.

Колізійні проблеми укладення шлюбу в міжнародному сімейному праві.

Колізійні норми щодо укладення шлюбу у внутрішньому законодавстві різних країн. Уніфікація колізійного регулювання укладення шлюбу. Міжнародні конвенції щодо форми шлюбу та умов його чинності.

Дійсність шлюбу в міжнародному сімейному праві.

Колізійні правила визнання шлюбу недійсним за українським та іноземним законодавством. Правові наслідки недійсності шлюбу.

Припинення шлюбу. Матеріальне регулювання припинення шлюбу в Україні та іноземних країнах. Колізійне регулювання припинення шлюбу.

Підсудність у справах про розірвання шлюбу. Визнання іноземних судових рішень щодо розірвання шлюбу.

Змістовий модуль 2

«Окремі види сімейних відносин в міжнародному сімейному праві»

РОЗДІЛ III. Правовідносини подружжя, батьків та дітей в міжнародному сімейному праві

Тема 6. Особисті немайнові та майнові відносини подружжя в міжнародному сімейному праві

Особисті немайнові та майнові права та обов'язки подружжя за українським законодавством та законодавством іноземних країн.

Колізійні проблеми особистих немайнових та майнових відносин подружжя.

Правові наслідки шлюбу в міжнародному сімейному праві.

Автономія волі в регулюванні правовідносин подружжя.

Колізійні норми щодо майнових прав та обов'язків подружжя у внутрішньому законодавстві різних країн. Правовий режим майна подружжя в міжнародному сімейному праві.

Зобов'язання щодо утримання подружжя в законодавстві України та в іноземному праві. Колізійне регулювання зобов'язань щодо утримання з іноземним елементом.

Особисті немайнові та майнові права та обов'язки подружжя в договорах про правову допомогу. Особисті немайнові та майнові відносини подружжя в багатосторонніх міжнародних конвенціях.

Шлюбний договір в міжнародному сімейному праві.

Підсудність у справах щодо правовідносин подружжя. Визнання та виконання іноземних судових рішень у справах щодо правовідносин подружжя.

Тема 7. Особисті немайнові та майнові відносини батьків та дітей в міжнародному сімейному праві

Встановлення походження дитини в міжнародному сімейному праві.

Застосування допоміжних репродуктивних технологій. Проблема сурогатного материнства в міжнародному сімейному праві.

Особисті немайнові та майнові права та обов'язки батьків та дітей за українським законодавством та законодавством іноземних країн.

Колізійні проблеми особистих немайнових та майнових відносин батьків та дітей.

Принцип застосування сприятливого права для слабкої сторони відносин. Колізійні норми щодо особистих немайнових та майнових прав та обов'язків батьків та дітей у внутрішньому законодавстві різних країн.

Аліментні зобов'язання в міжнародному сімейному праві.

Особисті немайнові та майнові права та обов'язки батьків та дітей в договорах про правову допомогу.

Особисті немайнові та майнові відносини батьків та дітей в багатосторонніх міжнародних конвенціях.

Підсудність у справах щодо правовідносин батьків та дітей. Визнання та виконання іноземних судових рішень у справах щодо правовідносин батьків та дітей.

РОЗДІЛ III. Влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

Тема 8. Міждержавне усиновлення

Поняття усиновлення (удочеріння). Усиновлення як вища форма влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Правове регулювання усиновлення за законодавством України та іноземним законодавством.

Колізійні проблеми усиновлення.

Усиновлення іноземними громадянами в Україні.

Проблеми усиновлення в двосторонніх договорах.

Міжнародні конвенції щодо усиновлення. Проблеми участі України в міжнародно-правових актах у сфері усиновлення.

Тема 9. Опіка та піклування над дітьми в міжнародному сімейному праві

Поняття опіки та піклування над дітьми в сімейному праві. Встановлення опіки та піклування за законодавством України та іноземних держав.

Колізійні проблеми опіки та піклування.

Застосування сприятливого права у відносинах опіки та піклування з іноземним елементом.

Колізійні норми щодо опіки та піклування в внутрішньому законодавстві різних країн.

Питання опіки та піклування в двосторонніх договорах про правову допомогу.

Міжнародно-правове регулювання опіки та піклування.

Підсудність у справах щодо встановлення, скасування опіки та піклування, призначення опікуна та піклувальника. Визнання рішень іноземних судів та інших повноважних органів щодо опіки та піклування.

5. Рекомендована література

ОСНОВНА

1. Міжнародне приватне право. Загальна частина: підручник / за ред. А.С.Довгерта і В.І.Кисіля. – К.: Алерта, 2012. – 376 с.
2. Міжнародне приватне право. Особлива частина: підручник / за ред. А.С.Довгерта і В.І.Кисіля. – К.: Алерта, 2013. – 400 с.
3. Міжнародне приватне право. Науково-практичний коментар Закону / за ред. доктора юридичних наук, проф. А.Довгерта. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2008. – 352 с.

ДОДАТКОВА

кафедральна

1. Міжнародне приватне право в Київському університеті: антологія: у 2 т. Т.1. 1835–1991 / за ред. А.С.Довгерта. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. – 495 с.
2. Міжнародне приватне право в Київському університеті: антологія: у 2 т. Т.2. 1992–2007 / за ред. А.С.Довгерта. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. – 791 с.
3. Міжнародне приватне право. Актуальні проблеми / за ред. Довгерта А.С. – К.: УПФ, 2001. – 334 с.
4. Очерки международного частного права / под ред. проф. А.Довгерта. – Харьков: ООО «Одиссей», 2007. – 816 с.
5. Международное частное право: учебн. пособие для вузов / под. общ. ред. Г.К.Матвеева – К: Вища школа, 1985. – 178 с.
6. Міжнародне приватне право. Міжнародні договори України. Том 1 / відпов. ред. та упорядники А.Довгерт та В.Крохмаль. – К.: «Port Royal», 2000. – 992 с.

7. Міжнародне приватне право. Міжнародні договори України. Том 2 / відпов. ред. та упорядники А. Довгерт та В. Крохмаль. – К.: “Port Royal”, 2000. – 1313 с.
8. Галущенко Г.В. Питання міжнародного приватного права у міжнародних договорах України про правову допомогу / Г.В.Галущенко. – К.: Видавництво «Юстиніан», 2005. – 472 с.
9. Довгерт А.С. Наука міжнародного приватного права в Київському університеті / А.С.Довгерт. – К.: НДІ приватного права і підприємництва АПрН України, 2010. – 32 с.
10. Калакура В.Я. Сімейно-правові відносини з іноземним елементом у міжнародних договорах України про правову допомогу // Вісник Луганського державного університету внутрішніх імені Е.О. Дідоренка. – Луганськ, 2009. – Випуск № 3 у двох частинах. – С. 104-114.
11. Калакура В.Я. Правове регулювання відносин батьків та дітей в міжнародному сімейному праві // Часопис Хмельницького університету управління та права. Університетські наукові записки №3 (31), 2009, с. 81-87.
12. Калакура В.Я. Правове регулювання шлюбного договору в міжнародному приватному праві // Вісник Академії праці та соціальних відносин Федерації профспілок України №4(51) 2009, с.50 – 56.
13. Калакура В.Я. Принципи колізійного регулювання в міжнародному сімейному праві. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки № 80, 2009 с.40-43.
14. Калакура В.Я. Особливості джерел міжнародного сімейного права // Запорізький національний університет. – Юридичні науки. №1, 2010, с.115-119.
15. Калакура В.Я. Договірне регулювання майнових відносин подружжя в міжнародному сімейному праві. // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України №3 2010 с.102-108.
16. Калакура В.Я. Матеріально-правове та колізійно-правове регулювання опіки та піклування в міжнародному приватному праві. // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України №1/ 2013, с.58-63.
17. Калакура В.Я. Проблеми колізійного регулювання сім’ї та шлюбу в міжнародному приватному праві // Право України. – 2013. - № 7. – С.145 – 154.
18. Кармаза О.О. Міжнародне спадкове право. Науково-практичний посібник / О.О.Кармаза. – К.: Видавець Фурса С.Я.: КНТ, 2007. – 328 с.
19. Кисіль В.І. Міжнародне приватне право: питання кодифікації / В.І.Кисіль. – К.: Україна, 2005 – 480 с.
20. Кисіль В.И. Lex personalis в международном семейном праве // Вестник Киевского ун-та. Сер.: Междунар. отнош. и междунар. право. – 1980. - Вып.10.
21. Криволапов Б.М. Позовна давність у міжнародному приватному праві: навч. посібник / Б.М.Криволапов. – К.: ІМВ, 2001. – 148 с.

22. Матвеев Г.К. Вопросы советского коллизионного семейного права // Правоведение . – 1972. - № 2.
23. Матвеев Г.К. Советское семейное право., М., 1985.
24. Міжнародний цивільний процес України: Навчальний посібник. Практикум: за ред. доктора юридичних наук, професора С.Я.Фурси. – К.: Видавець Фурса С.Я.: КНТ, 2010. – 328 с.
25. Мережко А.А. Наука международного частного права: история и современность / А.А.Мережко. – К.: Таксон, 2006. – 356 с.
26. Мережко А.А. Коллизионное право США / А.А.Мережко. – К.: Юстиниан, 2003. – 136 с.
27. Мережко О.О. Проблемы теории международного публичного та приватного права / Олександр Мережко. – К.: Юстиниан, 2010. – 320 с.
28. Черняк Ю.В. Институт підсудності в міжнародному приватному праві країн ЄС та України: монографія / Ю.В.Черняк. – К.: Прецедент, 2008. – 276 с.
29. Цірат Г.А. Міжнародний цивільний процес: сучасний стан та перспективи міжнародно-правової уніфікації: монографія / Геннадій Цірат. – Х.: Видавництво Іванченко І.С., 2013. – 482 с.

інших наукових підрозділів України

1. Задорожна С.М. Автономія сторін у міжнародному приватному праві: монографія / С.М.Задорожна. – Чернівці: Технодрук, 2008. – 216 с.
2. Корецкий В.М. Избранные труды: в 2 кн. Кн.1 / В.М.Корецкий; редкол.: В.Н.Денисов (гл. ред.) и др. – К.: Наука, 1989. – 344 с.
3. Лубська М.В. Мусульманське право і сучасне сімейне законодавство // Лубський В.І., Борис В.Д. Мусульманське право: навчальний посібник для студентів факультетів юридичног, міжнародного права, міжнародних відносин, міжнародних економічних відносин, політології та філософського - К.: Вілбор., 1997. □ с. 156- 180.
4. Право інтелектуальної власності : Акад. курс : Підруч. для студ. вищ. навч. закл./ за ред. О.А.Підпригори, О.Д.Святоцького; Акад. правових наук України, НДІ інтелектуал. власності. - К.: Вид. дім «Ін Юре», 2004. – 670 с.
5. Руденко О.В. Уніфікація міжнародного права в ЄС: монографія / О.В.Руденко. – Чернівці: Рута, 2009. - 248 с.
6. Степанюк А.А. Коллизии наследования в международном частном праве А.А.Степанюк. – Харьков: Фолио, 2004. – 160 с.
7. Степанюк А.А. Міжнародне приватне право: підручник / А.Степанюк. – Харків: Вид-во «Кроссрод», 2008. – 696 с.

іноземна

1. Асосков А.В. Основы коллизионного права / А.В.Асосков. – М.: Инфотропик Медиа, 2012. – 352 с.

2. Богуславский М.М. Международное частное право: учебник / М.М.Богуславский. – 6-е изд., перераб. и доп. – М.: Норма: ИНФРА-М, 2011. – 704 с.
3. Богатина Ю.Г. Оговорка о публичном порядке в международном частном праве: теоретические проблемы и современная практика / Ю.Богатина. – М.: Статут, 2010. – 408 с.
4. Гетьман-Павлова И.В. Международное частное право: учебник / И.В.Гетьман-Павлова. – М.: Юрайт, 2005. – 960 с.
5. Звеков В.П. Колизии законов в международном частном праве / В.П.Звеков. – М.: Волтерс Клувер. – 2007. – 406с.
6. Исаад М. Международное частное право: пер. с фр. / М.Исаад – М.: Прогресс, 1989. – 400 с.
7. Кох Х., Магнус У., Винклер фон Моренфельс П. Международное частное право и сравнительное правоведение / Пер. с нем. д-ра юр. наук Ю.М.Юмашева / Х.Кох, У.Магнус, П.Винклер фон Моренфельс. – М.: Международные отношения, 2001. – 480 с.
8. Лунц Л.А. Курс международного частного права. Общая часть. – М.: «Юридическая литература», 1973. – 384 с.; Особенная часть. – М.: «Юридическая литература», 1975. – 504 с.; Международный гражданский процесс (совместно с Н.И.Марышевой). – М.: «Юридическая литература», 1976. – 264 с.
9. Международное частное право: учебник / отв. ред. Г.К.Дмитриева. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Проспект, 2010. – 688 с.
10. Международное частное право: современные проблемы / под. ред. М.М.Богуславского. – М.: ТЕИС, 1994. – 507 с.
11. Международное частное право: учебник / отв. ред. Н.И.Марышева. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Контракт, Wolters Kluwer, 2010. – 908 с.
12. Международное частное право: иностранное законодательство / предисл. А.Л.Маковского; сост. и науч. ред. А.Н.Жильцов, А.И.Муранов. – М.: Статут, 2001. – 892 с.
13. Международное частное право: учебник. В 2 т. Т. 1: Общая часть / отв. ред. С.Н.Лебедев, Е.В.Кабатова. – М.: Статут, 2011. – 400 с.
14. Сулейменов М.К. Актуальные проблемы международного частного права: курс лекций / М.К.Сулейменов. – Алматы: НИЦ КОУ, 2008. – 136 с.
15. Сулейменов М.К. Актуальные проблемы международного частного права: учебное пособие / М.К.Сулейменов. – Алматы: Научно-издательский центр Каспийского общественного университета, 2011. – 168 с.
16. Хоцанов Д.А. Установление содержания иностранных правовых норм в международном частном праве / Д.А.Хоцанов. – М.: Инфотропик Медиа, 2012. – 320 с.
17. Федосеева Г.Ю. Брачно-семейные отношения как объект международного частного права Российской Федерации: монография / Г.Ю.Федосеева. – М.: Наука, Флинта, 2006. – 268 с.

18. Чешир Дж., Норт П. Международное частное право: пер. с англ. / Дж.Чешир, П.Норт. – М.: Прогресс, 1982. – 496 с.
19. Шак Х. Международное гражданское процессуальное право: учебник / Пер. с нем. – М.: Издательство БЕК, 2001. – 560 с.
20. Application of Foreign Law / Ed. by C. Mota, J.Buhigues, G.Moreno. - Munich: Sellier European Law Publishers, 2011. – 409 p.
21. Brussels I Regulation / Ed. by U.Magnus, P.Mancowski. – 2-nd Revised Edition. – Munich: Sellier European Law Publishers, 2011. – 972 p.
22. Brussels II bis Regulation / Ed. by U.Magnus, P. Mancowski. – Munich: Sellier European Law Publishers, 2012. – 300 p.
23. International Civil Procedure – 2-nd Edition / Ed. By C.Campbell. – 2-nd Edition – N.Y.: Juris Publishing, 2011. – 574 p.
24. Lookofsky J., Hertz K. European Union Private International Law / Josef Lookofsky, Ketilbjorn Hertz. – N.Y.: Juris publishing, 2009. – 200 p.